ФП 2025-4
ISSN 1995-6134

УДК 342.95
DOI: http://doi.org/10.5281/zenodo.18338339

О.С. КВІЛІНСЬКИЙ,
професор кафедри маркетингу Сумського державного університету, доктор економічних наук, доцент, м. Суми, Україна; e-mail: a.kwilinski@biem.sumdu.edu.ua;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-6318-4001

КЛАСИФІКАЦІЯ ПРАВОВИХ ЗАСАД УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТЕХНОЛОГІЙ І СИСТЕМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

O.S. KVILINSKYI,
Professor, Sumy State University, D.Sc. in Economics, Associate Professor, Sumy, Ukraine, e-mail: a.kwilinski@biem.sumdu.edu.ua;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-6318-4001

CLASSIFICATION OF THE LEGAL FOUNDATIONS OF THE GOVERNANCE OF THE DEVELOPMENT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGIES AND SYSTEMS

АНОТАЦІЇ (ABSTRACTS), КЛЮЧОВІ СЛОВА (KEYWORDS)

Постановка проблеми. З розвитком технологій та систем штучного інтелекту виникає необхідність визначення чітких правових засад управління їх впровадженням, що забезпечують баланс між інноваційними можливостями, гарантіями безпеки, прозорості та захисту прав людини. Сучасна наукова дискусія підкреслює важливість системного підходу до класифікації нормативно-правових актів і етичних стандартів, що регулюють використання ШІ на міжнародному та національному рівнях. **Метою** статті є інтеграція аналізу міжнародних та національних правових норм із етичними стандартами, пропозиція комплексної класифікації правових засад розвитку штучного інтелекту та адаптації європейського досвіду до українських реалій. **Методи.** Використано: аналіз нормативних документів – для виявлення юридичної сили джерел, рівнів регулювання та сфери застосування правових засад; компаративний метод – для порівняння національних та міжнародних підходів і інтеграції етичних стандартів; системний метод – для структурування класифікації та оцінки взаємозв'язків між юридичними нормами, етичними принципами та соціальними потребами; контент-аналіз наукових публікацій – для визначення сучасних тенденцій у регулюванні та інтеграції ШІ у правову систему. **Результати.** Встановлено, що правові засади управління ШІ слід класифікувати за: юридичною силою джерел, об'єктом правового регулювання та рівнем нормативного забезпечення (міжнародний, національний, інтегровані етичні стандарти). Доведено, що етичні стандарти органічно інтегруються у законодавство і не мають розглядатися як окрема група. Розкрито практичну значущість класифікації для аналізу ієрархії нормативних актів, визначення сфери їх застосування та удосконалення законодавства у сфері ШІ. **Висновки.** Запропонована класифікація забезпечує системний та багатовимірний підхід до правового регулювання ШІ, сприяє гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами, інтеграції етичних норм та адаптації правового регулювання до українських соціальних, економічних і технологічних умов. Стаття демонструє, що поєднання юридичних, організаційних та етичних підходів є ключовим для ефективного, безпечного і прозорого впровадження ШІ у державних структурах і судовій системі.

Ключові слова: *штучний інтелект; технології штучного інтелекту; системи штучного інтелекту; управління; розвиток; адміністративно-правове забезпечення; правові засади; класифікація*

***

Problem statement. With the development of technologies and artificial intelligence (AI) systems, there is a growing need to define clear legal principles for managing their implementation, ensuring a balance between innovative opportunities, security guarantees, transparency, and human rights protection. Contemporary scholarly discourse emphasizes the importance of a systemic approach to classifying normative legal acts and ethical standards that regulate AI use at both international and national levels. The **purpose** of the article is to integrate the analysis of international and national legal norms with ethical standards, propose a comprehensive classification of legal principles for AI development, and adapt European experience to the Ukrainian context. **Methods.** The study employed: analysis of normative documents – to identify the legal force of sources, levels of regulation, and scope of application of legal principles; comparative method – to compare national and in-

© Квілінський О.С., 2025
Open access under CC BY license

ternational approaches and integrate ethical standards; systemic method – to structure the classification and assess interconnections between legal norms, ethical principles, and social needs; **c**ontent analysis of scientific publications – to determine current trends in the regulation and integration of AI into the legal system. **Results.** It was established that legal principles of AI governance should be classified according to the legal force of sources, the object of legal regulation, and the level of normative provision (international, national, and integrated ethical standards). It was demonstrated that ethical standards are organically integrated into legislation and should not be considered a separate group. The practical significance of this classification for analyzing the hierarchy of normative acts, determining their scope of application, and improving AI-related legislation was revealed. **Conclusions.** The proposed classification provides a systemic and multidimensional approach to AI legal regulation, promotes the harmonization of national legislation with international standards, supports the integration of ethical norms, and adapts legal regulation to Ukrainian social, economic, and technological conditions. The study demonstrates that combining legal, organizational, and ethical approaches is key to the effective, safe, and transparent implementation of AI in public institutions and the judicial system.

Keywords: *artificial intelligence; artificial intelligence technologies; artificial intelligence systems; governance; development; administrative and legal support; legal foundations; classification*

Постановка проблеми

Всебічний і ґрунтовний аналіз правових засад управління розвитком технологій і систем штучного інтелекту (далі – ШІ) неможливий без застосування методу їх класифікації. Такий підхід дозволяє не лише систематизувати різноманітні правові норми, принципи та процедури, але й виявити закономірності їх формування, взаємозв'язки між окремими елементами правового регулювання, а також окреслити специфіку застосування у різних сферах суспільного життя. Класифікація правових засад дає змогу структуровано підходити до вивчення як міжнародного, так і національного законодавства, враховуючи інтеграцію етичних стандартів у нормативно-правові акти різного рівня. Аргументуючи важливість такого підходу, варто зазначити, що лише через системний аналіз можна визначити не лише сильні сторони чинного правового забезпечення, але й виявити прогалини та потенційні ризики, що виникають у процесі стрімкого розвитку технологій. Тому застосування класифікації є не лише науково обґрунтованою вимогою, а й практично необхідною умовою для формування цілісної, гнучкої й ефективної системи правового регулювання у сфері ШІ.

ШІ стрімко трансформує сучасний світ, впливаючи на всі сфери суспільного життя – від економіки та медицини до освіти, правосуддя і державного управління. Його впровадження створює нові можливості для розвитку, але водночас породжує низку викликів, пов'язаних із дотриманням прав людини, забезпеченням етичних стандартів, захистом персональних даних і гарантіями безпеки. У зв'язку з цим виникає гостра потреба у формуванні ефективної системи правового регулювання, що має враховувати не лише технічні, але й соціальні, етичні та юридичні аспекти використання ШІ.

Розвиток нормативної бази у сфері ШІ передбачає постійне оновлення та адаптацію законодавства до швидкоплинних технологічних змін. Це вимагає від законодавців і дослідників комплексного підходу, який дозволяє врахувати міжнародний досвід, адаптувати його до національних реалій та забезпечити гармонійне співіснування інновацій з базовими принципами права. Особливо важливо інтегрувати етичні стандарти у правове поле, адже саме вони формують довіру до технологій і визначають межі їх застосування.

У контексті вищезазначеного, зокрема в умовах динамічного розвитку ШІ, класифікація правових засад стає ключовим інструментом для аналізу існуючих нормативних актів, визначення ієрархії їх юридичної сили, сфери застосування та рівня регулювання. Такий підхід допомагає не лише виявити структурні особливості правового забезпечення, а й сприяє пошуку оптимальних рішень для удосконалення законодавства, мінімізації ризиків та підвищення ефективності управління у сфері ШІ. Ба більше, підґрунтя для подальшого дослідження класифікації правових засад управління розвитком технологій і систем ШІ формується на основі глибокого розуміння взаємозв'язків між юридичними нормами, етичними принципами та соціальними потребами. Це дозволяє створити цілісну, гнучку й адаптивну систему правового регулювання, здатну ефективно реагувати на виклики сучасності та забезпечити сталий розвиток ШІ в Україні й на міжнародному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що питання правових засад управління розвитком технологій і систем ШІ активно розглядаються як в українському, так і в міжнарод-

ISSN 1995-6134

ному науковому просторі [1–3]. Так, наприклад, В.Ю. Дерзська аналізує правові засади забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України, підкреслюючи роль адміністративно-правового законодавства як інструмента контролю та регулювання роботи правоохоронних органів. Вона показує, що дотримання законності є передумовою для інтеграції сучасних технологій у правоохоронну практику; В.О. Рядінська та О.В. Карпушова досліджують правові та організаційні основи використання ШІ у діяльності судів України, аналізуючи ключові нормативні акти, етичні стандарти та механізми координації застосування технологій. Вони наголошують на необхідності гармонізації національних і міжнародних підходів для забезпечення ефективності, законності та етичності використання ШІ; Р. Ширшов зосереджується на правових засадах використання ШІ у Європейському Союзі, досліджуючи відмінності між "жорстким" (Hard Law) та "м'яким" (Soft Law) правом, інтеграцію етичних принципів у законодавство та практичні механізми забезпечення безпеки, прозорості й відповідальності у державному управлінні та правосудді.

Зокрема, у працях сучасних дослідників акцентується на необхідності створення гнучкої нормативної бази, яка здатна забезпечити баланс між стимулюванням інновацій і гарантіями безпеки, прозорості та етики використання ШІ. Науковці підкреслюють важливість адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів, а також розробки ефективних механізмів контролю, ліцензування та моніторингу діяльності у сфері ШІ. У публікаціях наголошується на потребі впровадження етичних кодексів, захисту персональних даних, визначення відповідальності розробників і користувачів ШІ, а також створення відкритого діалогу між державою, бізнесом та громадянським суспільством. Досвід Європейського Союзу пропонується враховувати, проте його слід адаптувати до українських реалій, з огляду на рівень цифрової грамотності, соціальні особливості та економічні умови. Загалом, сучасні дослідження спрямовані на пошук оптимальної моделі правового регулювання, що дозволить ефективно інтегрувати інноваційні технології у суспільне життя, мінімізуючи ризики для прав людини та національної безпеки.

Тому *метою* цієї статті є здійснення класифікації правових засад управління розвитком технологій і систем ШІ. *Новизна* статті полягає в інтеграції аналізу міжнародних та національних правових норм із етичними стандартами, пропозиції комплексної класифікації правових засад розвитку штучного інтелекту та адаптації європейського досвіду до українських реалій. Це дозволяє розглянути використання ШІ як цілісну систему, що забезпечує ефективність, безпеку та прозорість застосування технологій у державних структурах та судовій системі. *Завдання* статті включають: аналіз правових та етичних засад використання ШІ, визначення критеріїв класифікації правових засад, оцінку можливостей гармонізації українського законодавства з міжнародними стандартами та розробку рекомендацій щодо інтеграції правових, організаційних і етичних підходів у практику.

Система та рівні правових засад управління розвитком технологій і систем штучного інтелекту

На думку В.О. Рядінської, О.В. Карпушової, правові засади управління розвитком ШІ формуються на трьох рівнях: міжнародному (європейському), національному (на прикладі України) та через спеціальні етичні стандарти. Зокрема, науковці серед основних нормативних документів, які визначають правові засади використання ШІ в діяльності судів в Україні виділяють: Закон України про штучний інтелект (AI Act) 2024 року – перший у світі комплексний акт, що встановлює правила розробки та використання ШІ на основі ризик-орієнтованого підходу; Етичну хартію з використання ШІ в судовій системі (2018 р.); Висновок Консультативної ради європейських суддів (КРЄС) № 26 (2023 р.), що фокусується на використанні допоміжних технологій та збереженні незалежності правосуддя; Концепція розвитку ШІ в Україні, норми Кодексу суддівської етики та Закон України "Про адміністративну процедуру" [2, с. 106–112].

Варто підкреслити, що згадане поділення правових засад управління розвитком штучного інтелекту на міжнародний, національний рівні та окрему групу етичних стандартів викликає певні питання. На нашу думку, етичні стандарти не слід відокремлювати як самостійну групу, оскільки вони органічно інтегруються як у міжнародні, так і в національні нормативні акти. Зокрема, сучасна тенденція полягає у закріпленні етичних норм у міжнародних конвенціях, хартіях, директивах, а також у внутрішньому законодавстві держав, що дозволяє забезпечити єдність підходів до впровадження та використання ШІ.

ISSN 1995-6134

Наприклад, такі документи, як Етична хартія з використання ШІ в судовій системі чи Висновки європейських суддів, водночас містять і правові, й етичні положення, демонструючи невід'ємний зв'язок між юридичними та моральними принципами. Аналогічно, національні нормативно-правові акти також включають етичні засади у свої положення.

Тому вважаємо, що поділ на окрему групу етичних стандартів є штучним і не відповідає сучасній практиці закріплення етичних норм у правових актах різного рівня. Таке інтегроване закріплення сприяє формуванню цілісної, гармонізованої системи регулювання управління розвитком технологій і систем ШІ.

Критерії класифікації правових засад управління розвитком технологій і систем штучного інтелекту

Критерії для класифікації правових засад управління розвитком технологій і систем ШІ є різноманітними й охоплюють не тільки юридичну силу джерела, в якому закріплені такі засади, а й об'єкт правового регулювання. Зокрема, пропонуємо класифікувати правові засади управління розвитком технологій і систем ШІ за такими критеріями.

За юридичною силою джерела правові засади управління розвитком технологій і систем ШІ поділяються, на ті, що закріплені в положеннях Конституції України, міжнародних договорах, законодавчих і підзаконних нормативно-правових актах. Конституція України має найвищу юридичну силу, встановлюючи фундаментальні принципи та цінності, які є обов'язковими для всіх інших нормативних актів. Міжнародні договори, до яких приєдналася Україна, визначають стандарти, що гармонізують національне регулювання із глобальними тенденціями та зобов'язаннями. Законодавчі акти деталізують загальні положення Конституції, встановлюючи конкретні правила та вимоги щодо впровадження ШІ, тоді як підзаконні нормативно-правові акти регламентують процедурні та організаційні аспекти, забезпечуючи гнучкість і адаптивність до технологічних змін.

Указаний критерій тісно пов'язаний із таким критерієм як *рівень регулювання*, відповідно до якого виділяють міжнародні й національні правові засади управління розвитком технологій і систем ШІ. Міжнародні правові засади формуються на основі міжнародних договорів, конвенцій, хартій, директив, що діють у межах міжнародного права, а національні – у межах внутрішньої правової системи держави через Конституцію, закони і підзаконні акти. Між цими критеріями існує нерозривний зв'язок, адже саме юридична сила джерела визначає ієрархію правових засад, а рівень регулювання – сферу їхньої дії: міжнародний рівень забезпечує загальні рамки й інтеграцію із зовнішнім правовим простором, тоді як національний деталізує й адаптує ці рамки до конкретних суспільних і правових реалій України. Таким чином, забезпечується єдність підходів до правового регулювання та гармонізація національного законодавства із міжнародними стандартами, що особливо важливо для ефективного та етичного впровадження ШІ у різних сферах суспільного життя.

Крім того, міжнародні правові засади управління розвитком технологій і систем ШІ залежно від *рівня нормативності* поділяються на обов'язкові до виконання нормативно-правові акти (Hard Law) та акти "м'якого права" (Soft Law). "М'яке право" дозволяє гнучко реагувати на швидкі зміни технологій, тоді як "жорстке право" забезпечує захист фундаментальних прав людини та правову визначеність (Legal certainty).

За *спрямованістю регулювання* правові засади управління розвитком технологій і систем ШІ поділяються з урахуванням "життєвого циклу" ШІ на норми, спрямовані на технологічне регулювання, етичне регулювання, управління ризиками тощо. Водночас за *сферою застосування* такі засади бувають загальні (універсальні для всіх сфер) та галузеві (спеціалізовані для окремих галузей – наприклад, правосуддя, охорона здоров'я, освіта і т. п.), що дозволяє враховувати специфіку застосування ШІ.

Варто підкреслити, що наведені критерії класифікації правових засад управління розвитком технологій і систем ШІ не є взаємовиключними. Навпаки, вони перебувають у тісному взаємозв'язку та взаємодоповнюють один одного, слугуючи своєрідною "мозаїкою", яка дозволяє комплексно охопити всі аспекти правового регулювання цієї динамічної сфери. Кожен із критеріїв деталізує та поглиблює розуміння сутності й змісту правових засад, забезпечуючи багатовимірний підхід до їхнього аналізу. Так, юридична сила джерела визначає ієрархію нормативно-правових актів, рівень регулювання – охоплення правових норм на міжнародному чи національному рівні, а спрямованість і сфера застосування – специфіку і цільове призначення окремих

ISSN 1995-6134

засад у різних галузях чи етапах "життєвого циклу" ШІ.

Такий інтегрований підхід, на нашу думку, дає змогу не лише систематизувати чинну нормативну базу, а й вчасно реагувати на нові виклики, що виникають у зв'язку зі стрімким розвитком технологій. Він уможливлює гармонізацію національного законодавства з міжнародними стандартами, врахування етичних засад та адаптацію правового регулювання до особливостей конкретних сфер застосування ШІ. Саме узгоджене застосування різних критеріїв класифікації забезпечує цілісність, передбачуваність і ефективність правового регулювання у сфері ШІ.

Висновки

1. Отже, проведене дослідження дало змогу систематизувати та поглибити розуміння правових засад управління розвитком технологій і систем ШІ, виокремити основні критерії їх класифікації та проаналізувати взаємозв'язок між юридичними, етичними й організаційними компонентами сучасного регулювання. Встановлено, що ефективне управління розвитком ШІ вимагає комплексного підходу, що поєднує міжнародні й національні нормативно-правові акти, а також інтеграцію етичних стандартів у правове поле. Запропонована класифікація правових засад із урахуванням юридичної сили джерела, рівня регулювання, рівня нормативності, спрямованості та сфери застосування дозволяє забезпечити гнучкість і адаптивність системи правового забезпечення розвитку ШІ відповідно до викликів часу.

2. Відзначено, що уніфіковане закріплення етичних норм у міжнародних та національних актах сприяє формуванню цілісної гармонізованої системи регулювання, яка забезпечує баланс між інноваційністю, безпекою, дотриманням прав людини та суспільним добробутом. Такий підхід дозволяє не лише систематизувати чинну нормативну базу, а й своєчасно реагувати на нові технологічні та соціальні виклики, забезпечуючи передбачуваність і ефективність правового регулювання у сфері ШІ. Узгоджене застосування різних критеріїв класифікації створює передумови для подальшого розвитку національного законодавства з урахуванням міжнародних стандартів і сучасних етичних вимог, що є запорукою стійкого та безпечного впровадження технологій ШІ в Україні.

Конфлікт інтересів

Автор заявляє про повну відсутність реального або потенційного конфлікту інтересів.

Вираз вдячності

Дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Сумського державного університету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дерзська В. Ю. Правові засади забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України та місце серед них адміністративно-правового законодавства. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2025. № 1. С. 810–812. https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-1/194
2. Рядінська В. О., Карпушова О. В. Правові та організаційні засади використання штучного інтелекту в діяльності судів в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2025. № 5. С. 106–112. https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-5/23
3. Ширшов Р. Правові засади використання штучного інтелекту в Європейському Союзі. Союзі. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право.* 2025. Вип. 91. Ч. 3. С. 268–274. https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.3.40

REFERENCES

1. Derzka, V. Yu. (2025). Pravovi zasady zabezpechennia zakonnosti v diialnosti orhaniv Natsionalnoi politsii Ukrainy ta mistse sered nykh administratyvno-pravovoho zakonodavstva [Legal principles of ensuring legality in the activities of the National Police of Ukraine and the place of administrative law legislation among them]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal,* (1), 810–812. https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-1/194 (in Ukr.)
2. Riadinska, V. O., & Karpushova, O. V. (2025). Pravovi ta orhanizatsiini zasady vykorystannia sztuchnoho intelektu v diialnosti sudiv v Ukraini [Legal and organizational principles of using artificial intelligence in the activities of courts in Ukraine]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal,* (5), 106–112. https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-5/23 (in Ukr.)
3. Shirshov, R. (2025). Pravovi zasady vykorystannia sztuchnoho intelektu v Yevropeiskomu Soiuzi [Legal principles of artificial intelligence use in the European Union]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho*

Natsionalnoho Universytetu. Seriia Pravo, 91(3), 268–274. https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.3.40 (in Ukr.)

ІНФОРМАЦІЯ ПРО СТАТТЮ (ARTICLE INFO)

Published in:
Форум права, № 84 (4), 2025, pp. 229–234
ISSN: 1995-6134

Related identifiers:
Is published in:
http://forumprava.pp.ua/files/229-234-2025-4-FP-Kvilinskyi_28.pdf
Is identical to:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2025_4_28.pdf

License (for files):
Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Надійшла до редакції (Received): 01.12.2025
Прийнята до друку (Accepted): 18.12.2025
Опублікована (Published): 22.12.2025

Cite as:

Квілінський О. С. (2025). Класифікація правових засад управління розвитком технологій і систем штучного інтелекту. *Форум права, 84*(4), 229-234. http://doi.org/10.5281/zenodo.18338339

Kvilinskyi, O. S. (2025). Classification of the Legal Foundations of the Governance of the Development of Artificial Intelligence Technologies and Systems. *Forum Prava, 84*(4), 229–234. http://doi.org/10.5281/zenodo.18338339

Форум права Форум права Форум права